

Foto: Anda van Riet

ERVARINGEN MET KEUZEWERKTijd OP EEN DALTONSCHOOL

Een van de laatste discussies op de *list-duits* in 2009 ging over keuzewerk-tijd. Docenten klaagden dat schoolleidingen vakuren ‘afpakten’ ten gunste van nieuw in te voeren keuzewerk-tijd. Hier in bewerkte vorm de bijdrage van de moderator van de vakcommunity Duits.

PAUL GOOSSEN

Keuzewerk-tijd is een oude traditie, onder andere op dal-tonscholen. Er bestaat dus al lang ervaring mee. Keuze-werk-tijd heeft voor- en nadelen. Zulke uren kunnen goed werken als ze ingebed zijn in de cultuur van de school, in combinatie met klassikale lessen.

Laat ik voorop stellen: als een schoolleiding zonder overleg keuzewerk-tijd gaat invoeren, zoals collega’s op de *list-duits* meldden, dan begrijp ik zo’n schoolleiding niet. Ik denk dat elk beleid dat van bovenaf op mensen losgelaten wordt, kansloos is.

Daltonuren – sta me toe ze zo te noemen, ik werk op een daltonschool – zijn op allerlei manieren in te vullen, maar ze werken alleen binnen een pedagogisch-didac-tische context waarover je samen moet nadenken. Het is geen organisatorisch trucje dat op zichzelf staat en als vanzelf gaat werken. Zeker niet als de docenten niet weten wat ze er mee aan moeten. Maar ook leerlingen moeten eraan wennen. Leerlingen een uurtje loslaten in de school en ervan uitgaan dat ze naar de lokalen gaan van docenten die het zelf niks vinden – die aanpak is tot mislukken gedoemd.

Na vijf jaar op een school zonder keuzewerk-tijd werk ik nu tien jaar op een daltonschool. Ik kan dus vergelij-ken. De eerste daltonscholen in Nederland begonnen omstreeks 1930, nu zijn er 352 daltonbasisscholen, 22 vo-scholen en 19 scholen op hbo-niveau die als dalton-scholen werken. Er is dus veel ervaring met de invulling van dit soort uren binnen de pedagogisch-didactische uitgangspunten van het daltononderwijs. Het is niet zo dat dit onderwijs alleen geschikt zou zijn voor een heel speciale groep ‘daltonkinderen’. Het zijn geen ideale leerlingen, ze zijn net zo lui en lief, zelfstandig en hope-loos onzelfstandig als andere.

Wij hebben meestal twee lesuren Duits à 50 minuten per week, 4 en 5 havo hebben er drie. Het is niet zo dat we op onze school met bijzondere daltontaken werken of het huiswerk speciaal op de daltonuren zouden afstemmen.

Onderlinge band

Heel positief ben ik over de onderlinge band die tus-sen leerlingen groeit. Er wordt niet neergekeken op de kleintjes of op een ‘lager’ schooltype. Ze zien elkaar in de daltonuren elke dag door elkaar – groot en klein, alle schooltypes – en dat creëert saamhorigheid. Dit viel me meteen op toen ik op het Dalton ging werken in vergelij-king met mijn oude school.

Soms zie je groepjes vrienden uit een vorige klas met elkaar afspreken. Natuurlijk is het gezellig, maar ze

zitten vaak ook samen te leren en samen te werken. De leukste daltonuren zijn die waarbij je ze elkaar spontaan ziet helpen. Helaas gebeurt dat niet elke dag zo voor-beeldig. Maar de docent kan het stimuleren. Als er erg veel leerlingen voor mij komen en ik al die vragen niet aankan, probeer ik leerlingen aan elkaar te koppelen. ‘Wil jij dit aan haar uitleggen?’ De meeste leerlingen vin-den dat wel leuk, en het geeft hun ook nog eens de vol-doening die docenten kennen: ‘Hé, zij kan wat, omdat ik haar dat heb bijgebracht!’

Voordelen

In de vaklessen zit je altijd met een volle klas, waarvan jij toch de kartrekker bent en de centrale regie op je moet nemen. Natuurlijk zijn er langere fasen waarin je tijd hebt om individuele leerlingen te helpen. Maar zeker op de momenten dat je klassikaal werkt – (ook) in het daltononderwijs een doodnormale werkvorm die zeker niet als besmet geldt – ga je voor een gemiddeld tempo, voor de gemiddelde leerling. De ene leerling heeft die ene luisteropdracht misschien niet per se nodig en zit verveeld uit het raam te kijken. Een andere leerling zou eigenlijk drie extra luisteropdrachten kunnen gebruiken. Die vist telkens achter het net en stelt op een gegeven moment zijn vragen maar niet meer.

Het daltonuur kun je gebruiken om wat extra maat-werk te bieden. Zo oefen ik daar één keer per week met een klein clubje leerlingen luistertoetsen, heel intensief, we doen soms maar drie vragen in een halfuur, met alle tips en trucs die ze kunnen gebruiken. Andere leerlingen zijn op dat moment stil aan het werk voor Duits of een ander vak. De leerlingen voor wie ik dat doe, komen met een eigen, echte motivatie. Dat werkt prettig.

Er zijn ook leerlingen van mijn groepen Duits die ik in de daltonuren zelden zie, bijvoorbeeld omdat ze hun tijd aan aardrijkskunde besteden. Leerlingen kunnen extra werken aan de vakken die ze moeilijk vinden, waarvoor ze hulp nodig hebben. Ik denk dat hun dit ten goede komt. Mijn vak is voor hen slechts een van de vele. Wat vanuit je vak misschien een verlies lijkt, is voor de leerlingen winst. Stel dat leerlingen met mijn uitleg niets kunnen begin-nen of een hekel aan mij hebben. Dan is het heel prettig dat ze bij een collega binnen kunnen stappen. Een men-torleerling van mij met een complexe thuissituatie heeft in het daltonuur nog regelmatig lange gesprekken met haar oude mentor uit klas 1. Dat vind ik prima, want zo voelt het meisje zich prettig. De belangrijkste informatie komt toch bij mij terecht. Het meisje weet dat.

In mijn daltonuren zitten ook leerlingen die niet spe-ciaal voor mijn vak komen. Sommigen komen al enkele

jaren regelmatig langs, omdat ik ze ken als vroegere mentorleerling, of omdat ze weten wat ze aan mij hebben, dezelfde humor delen of het prettig vinden om bij mij te werken. Ik heb ervaren dat ik behalve als vakdocent Duits nog meer voor ze kan betekenen. Ik geef tips, overhoor, troost, steun, bemiddel of laat ze lekker met rust omdat ze druk bezig zijn. Je hoeft geen wiskundecollega te zijn om iemand te helpen met overzicht en rust, en je hoeft ook geen docent geschiedenis te zijn om een PowerPointpresentatie voor dat vak kritisch door te nemen. Ik ben neutraal, want niet hun eigen docent. Dat geeft net wat meer veiligheid.

In daltonuren roepen complexe opdrachten meer vragen op dan ik tevoren kon bedenken. Zo is bijvoorbeeld het bespreken van de opzet van de praktische opdracht Berlijn in 5 vwo een intensieve klus. We nemen de onderzoeksvragen door, bekijken de bronnen, lopen de interviewafspraken met de deskundigen na enzovoort. Daar hoeft niet een hele klas werkeloos naast te zitten wachten.

Het bespreken van schrijfproducten, maar ook een gesprek met een mentorleerling is in het daltonuur goed op afspraak te doen. Of een proefronde mondeling schoolonderzoek voor een heel zenuwachtige leerling. Die brengt dan vaak van die schatten van vriendinnen mee die haar helemaal steunen, prachtig! Ook voor het inhalen van toetsen is het stil genoeg.

Problemen

Problematisch is het als de leerlingen die juist steun nodig hebben, nooit komen opdagen. Soms moeten die een tijdje onderuitgaan om te snappen dat ze hulp moeten zoeken. Je ziet wel leerlingen eerst zelf eigenzinnig aanmodderen en blind zijn voor adviezen, om vervolgens later toch eieren voor hun geld te kiezen. Ik begroet ze dan net zo hartelijk, al denk ik er natuurlijk het mijne bij. Als ze van hun vriendje horen dat hij het nu snapt dankzij die extra uitleg in het daltonuur, komen ze opeens met een heel clubje, met een betere motivatie dan als ze gedwongen waren. Het helpt ook als je goed verwijst vanuit je lessen: 'Vind je dit lastig? Ik heb hier nog wat extra oefeningen. Kun jij in dalton zo meteen? Dan kun je kijken of je het dan wel snapt!'

Soms gebruiken we daltonkaarten. Als leerlingen het echt nodig hebben en maar niet komen, moeten ze verplicht een vast uur in de week komen. We proberen de leerling duidelijk te maken dat het geen 'strafkaart', maar een 'ondersteuningskaart' is. Als het duidelijk wordt dat deze leerling het om een of andere reden niet aankan en echt de verkeerde kant op dreigt te gaan, dan moet je als school ook niet wegkijken.

Omdat leerlingen steeds weer keuzes moeten maken ('Naar welk vak ga ik? Wat ga ik daarvoor doen?') ligt het initiatief telkens weer daar waar het moet liggen. Natuurlijk met ondersteuning van alles en iedereen om hen heen. Wat telkens van je gevraagd wordt, kun je ook beter ontwikkelen, denk ik.

Nadelen

Nadelen zijn er natuurlijk ook. Soms zie je leerlingen in het daltonuur meer uitrusten dan echt wat doen. Maar in een gewoon, klassikaal lesuur zijn er ook leerlingen die hoogstens voor de schijn meedoen. Die luie leerlingen moedig ik aan, of ik ga in gesprek over wat ze aan het leren of maken zijn. Soms krijgen ze daardoor weer wat motivatie om iets te doen. Maar na een zwaar proefwerk moeten ze soms even uitblazen. In mijn vakles merk ik het ook, als de klas in het voorafgaande uur uitgeknepen is en me de eerste tien minuten glazig aan zit te kijken.

Soms is je werkdruk gigantisch. Je kunt niet alles en iedereen tegelijk helpen. Leerlingen snappen dat ook wel. Slimme leerlingen kondigen hun komst aan, ik schrijf de afspraak in mijn agenda en maak tijd. Vaak inventariseer ik even aan het begin van het uur wie waarvoor komt, en maak dan de noodzakelijke keuzes.

Het heeft me jaren gekost om mij thuis te voelen in deze manier van werken. Mijn aanpak is behoorlijk veranderd. Ik herinner me de eerste daltonuren waarin ik als een havik leerlingen achtervolgde die niet met mijn vak bezig waren, of innerlijk kokend zat te wachten: 'Waar blijven ze nou?' Of niet wist wat ik aan moest met een toevallig met een vriendje meekomende leerling die zijn aardrijkskunde niet snapte. Ik herinner me ook dat ik soms overspoeld werd door vragen, nog niet beseffend dat je leerlingen aan elkaar kunt koppelen. En dat het een valkuil kan zijn om enthousiast rond te rennen en alles zelf te willen doen. Het is een cliché, maar het is echt een leerproces en nog lang niet af.

Ten slotte

Ga kijken bij een school in de buurt die keuzewerktijd toepast. Vraag naar ervaringen, de positieve en de negatieve. Praat vooral ook met de leerlingen zelf.

Ooit kreeg een wiskundecollega bezoek van iemand die dat daltonuur wel eens wilde zien. Nadat de collega vijftig minuten keihard gewerkt en tig leerlingen op weg geholpen had, zei de bezoeker: 'Jammer, ik vroeg me de hele tijd af: wanneer gaat hij nou lesgeven?'

Voor mij is het daltonuur het meeste complexe en tegelijkertijd potentieel mooiste uur van de dag. Elke keer laat ik me verrassen hoe het uitpakt. Het lijkt wel onderwijs. ■

web

<www.dfilm.com>

Laat uw leerlingen klikken op de knop *Moviemaker*, daarna op *Go* en ze kunnen een fraaie animatiefilm in maximaal drie scènes maken en al dan niet voorzien van muziek per mail aan bijvoorbeeld hun docent beschikbaar stellen. De site zelf is Engelstalig, maar u maakt er bijvoorbeeld een Duitse opdracht van door te eisen dat de te ontwerpen korte dialogen Duitstalig moeten zijn. Het materiaal blijft lang online beschikbaar, zodat u er ook na een paar weken nog op terug kunt grijpen. De opdracht levert stevast uiterst enthousiaste leerlingen op.

<www.paris-26-gigapixels.com/index-en.html>

Bekijk Parijs zoals u het nog nooit gezien heeft. Paris 26 Gigapixels is een interactieve panoramafoto van de Franse hoofdstad, die opgebouwd is uit maar liefst 2346 afzonderlijke foto's, waardoor een zeer hoge resolutie van 354.159 x 75.570 pixels is bereikt. Bij verschillende gebouwen is ook nog extra informatie te vinden.

<www.turkceciler.com>

Deze site biedt allerlei informatie over de Turkse taal en literatuur. Zo is er uitleg te vinden over de vorm en betekenis van woorden en zinnen. Maar er wordt ook aandacht besteed aan poëzie en literatuurgeschiedenis.

<www.graf-gutfreund.at>

De Oostenrijkse germaniste Irmgard Graf-Gutfreund heeft sinds 2006 een website rond DaZ/DaF in de lucht waarop rond tal van onderwerpen uit het onderwijs Duits als tweede c.q. vreemde taal lesmateriaal beschikbaar is, gegroepeerd in rubrieken als *Grammatik*, *Lesen*, *Schreiben*, *Wortspielereien* et cetera. In totaal zijn er momenteel voor collega's Duits zo'n 230 pdf-documenten vrij te downloaden.

<www.freefileconvert.com>

.doc, .ppt, .docx, .mp4 enzovoort. Tegenwoordig bestaan er zo veel fileformats dat het zo maar denkbaar is dat u niet de benodigde software heeft om die te openen. Want wat doe je met een PowerPoint die gemaakt is in Microsoft Office 2007 (.pptx), terwijl u nog werkt met een oudere versie (.ppt)? Freefileconvert kan uitkomst bieden. U uploadt het betreffende bestand, geeft aan naar welk formaat het omgezet moet worden en de website doet de rest.

<<http://www.bloggen.be/jclic>>

JClic (of JavaClic) is een gratis programma voor het aanmaken en uitvoeren van allerhande oefeningen: meerkeuzevragen, kruiswoordraadsels, open vragen, puzzels, associatievragen, automatisch gegenereerde rekenoefeningen, met de klemtoon op het multimediale: het integreren van beeld (statisch of bewegend) en geluid is een sterke kant van het programma. De oefeningen of activiteiten worden meestal niet apart aangeboden, maar verzameld in een project in een welbepaalde volgorde. Op deze blog vindt u voorbeelden van JClic-oefeningen en informatie over het zelf werken met het programma.

<www.accd.edu/sac/english/bailey/britlit.htm>

The British Literature Index geeft een overzicht van de Britse literatuur van de middeleeuwen tot aan vandaag. De site is ingedeeld in zes periodes: *Medieval period*, *Renaissance*, *Restoration*, *Romantic period*, *Victorian period* en *Modern period*. Bij elke periode staat een algemene introductie en een lijst van de meest kenmerkende auteurs. Elke auteur is aanklikbaar, hetgeen een overzicht van zijn werk geeft en links met meer informatie.

<<http://spanje.blog.nl>>

Spanje.blog.nl biedt allerlei actuele informatie over alles wat met Spanje te maken heeft. Dagelijks worden er nieuwe berichten aan toegevoegd. De berichten kunnen ook per categorie bekeken worden. Zo zijn er: *De boekenkast*, *Kunst & cultuur*, *Geschiedenis*, *Op het witte doek*, *Spaanse media*, *Spaanse samenleving*, *Spaanse taal*, *Tradities*, *Trends* en *Zo gaat dat in Spanje*.

<www.abcvandenederlandse-taal.nl>

Het abc van de Nederlandse taal geeft een overzicht van meer dan honderd termen uit het vakgebied Nederlands. Zo kun je er opzoeken wanneer je aanhalingstekens gebruikt, wat een antecedent is, wat het verschil tussen *ieder* en *elk* is, wat een tautologie is, welke woordsoorten het Nederlands kent en nog veel meer.

<www.englischstunde.de/webquest/shakesp>

In deze WebQuest gaan leerlingen aan de gang met William Shakespeares *Romeo and Juliet*. Leerlingen moeten zich voorstellen dat ze dit toneelstuk gaan opvoeren. Maar om het publiek wat meer achtergrondinformatie te geven, besluiten ze een programmaboekje samen te stellen. In dit programmaboekje moeten de leerlingen informatie geven over Shakespeare zelf, zijn stukken en de tijd waarin hij leefde. Het uiteindelijke product is een boekje met vier hoofdstukken: 'William Shakespeare: The man and his works', 'The Elizabethan stage', 'The Elizabethan audience' en 'Romeo and Juliet'.

<www.poetryinternational.org>

Poetry International Web is een internationale poëziesite, een online poëziemagazine met veel poëzie – in twee talen – en informatie over dichters en de dichtkunst.